

Совет ойроттын

ӨЗҰМИ

СОВЕТ ОЙРОТТЫН
ӨЗҰМИ

Т. Кудачин, М. Шанмаков, В. Моможокков, Иван Эдоков, Я.
Чаминов, И. Тантыев, И. Попошев,
П. Кучыйак, Ч. Чунижеков, П. Чагат-Строев,
Р. Сүрүлова

КИРЕ СӨСТИН ОРДЫНА

Октябрь революциянын алдында, Ойрот албатынын акту кол күчиле жаткандары орус каанын бийлерине, коҗойымдарына, абыстарына – бир жанынан, бойларынын жайзандарына, байларына, камдарына, жарлыктарына – экинчи жанынан, кыйнадып жидирип, шыралап журттап жадатан болды. Мындый тутпа-жимекичелери, колкүчтүлөргө культура бүдүрүп берер деп, темей жерге сакылта болды. Орустын капиталистары Алтай жерге келип экелип берип турган «культуразы» - миссионер-абыстардын меке кудай жаны ла коҗойымдардын кабак аракылу, тонош-жимеги болды. Алтай байлардын дезе, кыйынду чыбыгыла, кам ла бурканнын меке жаны болды.

Октябрь революциянын алдында, Ойрот тилиле бирде жангыс художественный бичик, пиеса-ойын, жок болгон. Же бичик бичиир, бойынын төрөөл тилиле бичик жазаар, Ойрот улустаң бирде писатель кижжи жок болгон. Ненин учун дезе, орус капиталистердин ле алтай байлардын культура керектен бирде неме бүтпей, жок болгонын биске жарт көргүзүп туру. Же, бу тутпа-жимекчилер, ондый культурный керектер бүдүрөрдөн, олоор культуранын төзөлгөзин - улусты ончозын бичикке үүредип аларына срангай кичеебес болды. Ойрот улустын бичик билери жүкле, 4-5 процентке једип турды.

Орус јеринин, ишмекчи класс албаты, 1917 жылда, октябрь айда пролетар революция салала, каандыла капиталист башкарузын ордынан чачала, Соет башкару тургузып алала, баstra национал албатылардын колкүчиле жаткандарына, жайым жүрүм-јадыш берди.

Канча чакка кыйнадып, көп шыра көргөн Ойрот јеринин колкүчтүлери, Совет башкарулу болып алды. Орус пролетарлардын болыжыла, коммунист партияга баштадып, бойынын јери-јуртында социалист иш иштеп тура берди.

Не-ле мал-аш јөөжөзи өңжүп, көдрүлүп келип, албатынын јадар-јадыжы јаранып браатканыла кожо ойрот колкүчтилери пролетар культуранын болыжыла, бойынын социалист культуразын төзөп, иштеп тура бердилер.

Је, эн баштапкы жылдарда, культура керигин башкарып, база культура өткүрүп турган учреждениелердин кезигине националистер кирип алала,

ойроттын пролетар культуразын баштапкы, өзүп, чыгып турган корболорын көмө басып, жок эдерине албаданып туратан болгон.

Кал жүректү, Совет башкарудын өштүлери – националистер – Б. Тозыяков, Мирон Мундус-Эдоков, Г. Токмашов, П. Тыдык, ошондо өскөлөри. Ойроттын колкүчтүлери, орус пролетариадыла кол тудужып, бирге жаны жүрүм баштап, иштей бергенин көрүп, оо күйүнүп, бойларынын башчыларына. Л. Эдоков ла И. Зяблицкийга баштадып, Ойрот колкүчтүлөрүн-ле, орус пролетариадын чагыштырып, олардын ортозына озогы аайынча, өч саларына кичеенип турдылар. Олор бу бойынын каршу керегине, чыгарып турган жаны бичиктерди тузalandылар. Олор ол бичиктерде, жүзүн базын националист стихтер, кожондор, куучындар басып, чыгарып турдылар.

Өзөк-кобылардан жоктулардын ла батрактардын бичип алган кожондорун, стихтерин, куучындарын кепке басып, чыгарзын деп ийип турарда, олор оны кепке басып, журтка таркатпас болгон. Жаны жайым жүрүмге, Совет башкаруга, коммунист партияга учурлап бичиген кожондоры, стихтери олордын күүн санаазына жарабай турды, олор ондый бичиктерди туйуктап, көмө басып, чыгарбас болгондор. Коммунист партияга баштадып ойрот кол күчтүлери, мындый жутпа өштүлөрдү сезип билеле, илезине чыгарып алып, олордын кор эткен керектери учун буруулап, суралтазын берип, тоскырып салды.

Бу баштап чыгарып турган «Совет Ойроттын өзүмү» деп ойрот писательдердин ле баштап писательдер болорго жүргөн жиит өскүрүмдердин сборниги, Ойрот областын журттары ичинде канча бар стихтерди ле кожондорды, бу сборникке ончозы салынган деп, айдарга болбос. Бу сборникке базылганы, тоолу улустын бичигени болып жат.

Сборникке кирген стихтерди, кожондорды, журт улустын ортозынан жууп, оны литературный жанынан жаап турар ишти, Ойрот писатели болгон П. Кучыйак өткүрди Бу сборникте жаны өзүп турган, писатель болорго жүргөн колхозчы жиит өскүрүмдерден: Кудачин Токна, Шанмаков, Иван Эдоков, И. Попошев, Моможок, Чаминов, Тантыев, ошондо өскөлөри болып жат. Шак

бу јиит өскүрүмдердин бичиген стихтерди, кожондорды јилбиркеп көрүп, ајааргадый керек болыр јат. Мындый улустар бистин Ойрот литературада көп болзын деп, бистер ончобыс кичееп турарга керек.

Бу базылган стихтерле кожондор, писательский техника јанынан јеткилдү јакшы бичилген деп, ончозына айдарга болбос. Стихтерде техника јанынан једикпестери эмди де көп, техника ла тил јанынан бистин Ойроттын јаан јаш писательдер, озогы алтай чөрчөктөрдөн үүренер керек. Сөстин эптүзине, чеченине, тилдин байына чөрчөктөр болып јат.

Бу чыгарып турган стихтердин ле кожондордын баштапкы сборниги, Ойрот областа өткөн гражданский јууды, Совет Ойроттын социалист јазал ижинин өзүмүн көргүзүп јат, бу стихтер ле кожондор агитация јанынан, чала ажа конып турганы бар. Бу јанынан көрзө, озор бүгүнгги күндерине чала эмеш сондоп, өткөн күндердеги ишти ле јенүлү тартышты көргүзүп јат. Је, ондыйда болзо, бу стихтер ле кожондор, бистин областагы колкүчтүлердин коммунист партияга баштадып өткөн јолын, художественный тилиле чокым көргүзүп јат.

Мындый сборникти, бистер баштапла чыгарып турганыбыс бу болып јат. Онын учун ондо кажы-кыжы јанынан једикпестери, магат јок бар болор. Ойрот областын писательдерине ле јаны писатель болорго јүрген јиит өскүрүмдерине, база бу сборник кычырып турар улустарга, издательство иженип туру, - бу сборниктин чыкканыла, озор јаныдан, јаны стихтер, кожондор бичип, јурт улустын ортозынан оны јууп, писатель болгодый улусты үзери јаныдан кожып, ончо јууп, бичип турган стихтерди, кожондорды, куучындарды, чөрчөктөрдү, бистин издательствого ийип туруп, мынан ары мындый ок сборниктер чыгарып турарына биске болыжар деп турубыс.

Јаны бичиген стихтерде, кожондордо, куучындарда, јаны сүүмчилү аргалу колхозтын јүрүм јадыжын, јаны адту-чуулу (герой) болгон икижилерди учурлап, бичип турар керек, төрөөл болгон Совет јуртыбысты бөкө, күчтү эдип аларына, тынын кысканбай, баstra бойын социалист ишке беринип турган кижилерди бичип, албатыга көргүзерге керек. Совет

социалист ойроттын, канча жүзүн башка иш иштеп, бүдүрүп турган ижин, алып турган жеңүлөрүн, онын адту-чулу улустарын стихтерге, кожондорго, куучындарга бичип, ССР Союз ижинде албатыларга билдиртер керек.

Коммунист партияга баштадып, бистин јутпа өштүлерисле – националистер ле, база шовинистериле күүн кайрал јоктон тартыжып, ончобыс бирге туруп бүдүүзінде социалист, кебеделинде национал культура бүдүрерине ичкерилейлдер!

К. Филатов

ОКТАБРЬДЫН ЈЕНИЖҮҮ

ОКТАБРЬДЫҢ ЛЕНИЖҮҮ

Башкару буржуйларда болды
Баштары олардын теенип турды.
Башкыдан ала белен большевиктер
Башкарууды олардон аларга мендеди.

Бүдүн көдүрүлүп чыгарга
Арайла эрте болор туры.
Сонзуунда жетире сакыдарга
Сондой берери јарт туры.

«Ортозында ла көдүрүлүп чыгар» деп,
Улу Ленин айдып турды.
Ончо пролетариатты белетеп,
Ол өйди сакыдып турды.

Ол өйи јууктап клеедерде,
Отурбай большевиктер белетенди.
Капиталист-буржуйды чачарга,
Калапту большевиктер көндүкти.

Ол калапту большевиктер,
Революцияны колго алды.
Онын ийде, күчүн көрүп,
Ончо телекей кайнап чыкты.

Октябрьдын улу башчызы,
Ойгор-Баатыр – деп айдышты.
Онын чын ады болзо:
От калапту Ленин дешти!

Октябрь Революция бүткенине,
Озодо кыйналгандар сүгүндилер.

Озодо җыргалду жүргендер,

Большевиктер-ле удра тартыштылар.

Каан калдыгы, капиталистарла,

Калапту большевиктер жениже берди,

Канду жууга киргенде,

Кайран бойларына ачынбай турглады.

Түнде болзо уйкузы јоктон

Түмен актар-ла тартыжа берди.

Түште дезе, амыры јоктон,

Түнөтпей актарды чача берди.

Актарла тартыжып чыгарга,

Аттар јакшызы јал јастанды...

Бандитарды жуулап үзерге,

Ишмекчи уулдары көп короды...

(1922 жыл).

Андада јок большевиктер,

Актарды жуулап, үзүп чыкты.

Акту күчиле јаткандарга

Амырлу, јайым јадын берди.

Бандитарды баскан соондо,

Большевиктер чыдым турды:

«Башкару Советти тыныдар,

Балыраган јуртты чыйрадар» дешти.

Көстөгөн ишти бүдүрерге,

Көдрө пролетариат туруп чыкты.

Одылган јуртты чыйрадарга,

Ишмекчи-крестиан өмөлөжө берди.

Маска-төөжи шынкылдап,

Машиналар јазала берди.

Фабрика, заводтор чубалынан,

Бараан түдүни чөйилип чыкты.

Кату жылдарды керекке албай,
Большевиктер баштап јендеп чыкты.
Ачаналу жылдарды кереке албай,
Ийделү большевиктер акалап чыкты.

Анча-мынча болбоды,
Албаты јурты јарана берди.
Азыйда болгон кеберинен,
Айдары јок кубулып калды.

(1932 жыл).

Фабрика катый, фабрик болды,
Башкыдаазы боо тўндешпес болды.
Заводко коштой, заводтор бўтти,
Сондогон јолын кыскартып алды.

Сталинградта, Днепрде,
Кузнецкий-де онондо өскө-дө!
Кара темир кайнап туру,
Кара тўдүни чөйүлүп туру.

Акту күчүле јаткан крестиандар,
Артел-өмөлүк јуртка бирикти.
Ачап-торо бай-кулактар
Айдары јок јендедип тўшти.

Ондый јолго баштанганыбыс,
Октыбр революция шылтуузы.
Онон бейин өй өткөни,
Он-бежинчи јылы бүгүн бўтти.

Октябрдын он беш јылын
Ончобыс текши уткуулдар!
«Ончо јерге менкүлүк бол!» - деп,
Ончобыс јаныс айдалдар!

Ойрот-Тура 1932 жыл.

СОВЕТТИ КОЛГО АЛГАНЫ

Октябрдын кызыл маанызы,
Ороон Советте жайыла берди;
Онон качкан буржуйлар,
Айландыра оны курчап келди.

Калчак, Врангел, Деникиндер,
Краснов, Бакич, Юденичтер,
Төрт таладан курчап келди.
Түмен черүзи кайнап чыкты.

Өскө таланын буржуйлары,
Олорго болыжын тынгытты.
Каанды ойто тургузып аларга,
Кайралын олорго жетирди.

Ороон советтин ичи дезе,
Оодылып калган немедий болды.
Хозяйствозын алар болзо,
Казылып калган жердий болды.

Кол күчтүлөрдүн башчызына,
Коммунист партияга баштадып,
Кызыл жалбыштын ортозында,
Кызыл черү төзөлө берди.

Кызыл черүге башчылар эдип,
Партия члендерин ийип турды.
Болоттый кату жүректүлөрдү,
Бойынан чыгарып берип турды.

Сталин, Фрунзе, Ворошилов,
Буденный оноңдо өскези,
Буржуйларга удурлажарга.

Кызыл черүди баштай берди.

Партиянын кычыруузыла,
Пролетар уулдары черүге келди.
Кызыл маанынын алдында туруп,
Каныгып өштүлөргө удурлажа берди.

Жуулу жылдар өдүп барды,
Жаан сорбулар жылыя берди.
Журт хозяйство өскөлөндү.
Жаранып өрө өзүп чыкты.

Калчактын черүзиле согушкан жалаңдарда,
Канча мун совхоз, колхозтор төзөлдү.
Камбайн, трактор ишке кирди,
Культура элбеп тынчый берди.

Врангель черүзиле жуулашкан жерде,
Днепрострой заводтор төзөлдү.
Бойынын күчи жаан болып,
Бастра телекейде билдирди.

Деникин бийлеп жерленген жерде,
Жаан фабрик заводтор тудулды.
Журт хозяйствоны тыныдар,
Жазалду машиналар жазалды.

Ороон советтин күчи дезе,
Онбеш катап тыгып калды.
Оодылып бузулбас бойынын күчин,
Ончо талаларга көргүсти.

Кызыл черүдин үредү күчи,
Канча катап тыгып келди.
Качанда жендирбес күчтү болды.
Капиталистардан ийделү болды.

Иван Эдоков

БАНДИТАРГА КАРУ

Байлар кулы бандиттар,
Бисти ченеп көрөргө жат.
Бир санаалу бойыбысты,
«Базарым» деп кекенет.

Бандиттарга бастырап,
Бала бисте жок эмей.
Бажын тозып токтодор,
Большевиктер тынг эмей.

Капиталга јендирер,
Комой кижиге жок эмей.
Кол тартырбай туткадый,
Колхозчылар көп эмей.

Терек бажын тизе адар,
Темир огыбыс бар эмей.
Тойбос байларла тартыжар,
Түней черү көп эмей.

Капиталистын бажын сый адар,
Корголжын огыбыс бар эмей!
Капиталистан бисти корыыр,
Кызыл черүбис тынг эмей!

1929 ј.

Иван Эдоков

ТОШТУ ЈОЛ

Революциянын кызыл жалбыжы,
Бастра ороондо жалбырап чыкты.
Өчүрүп ороондо жалбырап чыкты,
Өштүлөр тынын алып качты.

Туманга аскан кастардый,
Тушка-башка тоскылап турдылар.
Тоқынап туратан јерин тапай,
Тоозындары кайнап јүрдилер.
Кезиктери күннинг чыгыжын көстөди,
Кезиктери бадыжы јаар барды,
Кезиктери талайга калыды,
Кезиктери кайа ташка чыкты.
Аскын боскын бандитердин кезеги,
Алтайга келип, уйалай бердилер.
Алтайдын агаш тажына бектенип,
Албатызын тоноп турдылар.
Карганадый кайран малдын,
Куйругы јок бөөрүзи болдылар.
Кол күчиле јаткандар јуртына,
Калапту јеткердий јүрдилер.
Кайгародовтын канду үлдүзи,
Канчалардын канын төкти.
Колында темир чүмдү камчы,
Калыктын јардынан түшпей јүрди.
Чокураков Карманнын көзи,
Чокурланып кандала берди;
Советке күүнзеп тургандардын
Сорып канын иче берди.
Октябрдын күйдурген оды,
Өштүлердин кийнинен истеди.
Кызыл маанызы кейде салбырап,
Кызыл партизандар кыймырап чыкты.
Актардан алтайды арулап,
Анда мында кыстай бердилер.

Чуйдын јолын өрө сүргүлөп,
Чике таманды ажырып ийдилер.
Партизандарга сүрдирген актар
Оймонго барып бектенип алдылар.
Баратан јолдордын баштарын,
Бастразн омор тозып ийдилер.
Јаңыс өдүп баратан јол,
Јааны коркыш тайга болды.
Јартын көрүп турар болзо,
Качанда кайылбас карлу турды.
Баатыр жүректү командир Долгих,
Партизандарына јакып турды.
- Јаламан тайгазын ажарга,
Јепсенглер, нөкөрлөр - деди.
Оны уккан партизандар,
Ончолоры турып чыктылар.
Аттарын ончо ээртедилер,
Азык түлүгүн жазадылар.
Тонгып калган тошты бузып,
Долгих, алдынан баштай берди.
Кулашка јуук карга удур,
Кыймыраган партизандар көнүгө берди.
Јаламан бажынын јаан кары,
Јолдын бажын будактап турды;
Јаантайын кайылбас мөнкү тошторы,
Мөңүн чылап мызылдажып турды.
Алын колын алтап болбой,
Аттары јолго арып турды.
Ачу корон соокко чыдабай,
Амадап ичкери баргылап јатты.
Түн киргенде уйку јок,

Түрген кату јорык болды;
Түш келгенде амыры јок,
Тыштанары јок јорык болды.
Аштан јолго аштапта турза,
Албаданып партизандар ичкерледилер.
Арыган атты јолго таштап,
Акту бойлары јойу бастылар.
Өдүп келген јерин көргүлөп,
Кайкашкылап турдулар.
Онон ары барар јолын,
Ончолоры шүүштилер.
Аайына чыгып келер болзо,
Алдындагы јол кату болыптыр.
Тоозына чыгып келер болзо,
Тогыска јеткен чиештер эмитир.
Оны уккан партизандар,
Ончолоры кайкажа бердилер.
«Өдүп болбос јол турбай» - деп,
Эрмектежип тургулай бердилер.
Баатыр жүректү командир Долгих,
Бузылбас кату приказ берди.
- Јаламан бажын ашпаганча,
Јанарга кайра сананбазын.
Јутпалар јуртын чачпаганча,
Јанарым деп иженбезин! - деди.
- Аткан ок таштан јанбас,
Атанар – дежи, партизандар турды.
- Јуудын кереги јолдон јанбас,
Јүректеликтер – деп туруп чактылар.
Энейип турган тайгаларды,
Энмектеп өрө чыкылап турды.

Тогыс тоолу тўжўттерди,
Тоолоп төмөн тўжўп јатты.
Тўжиштердин тоозына,
Тайкылып аттар јыгылып турды.
Тошты төмөн тўжўп болбой,
Таралјыжып черў кыйналып турды.
Кату јолды кайра базып,
Кызыл партизандар өдўп алды;
Кайгородовтын турлу јерин,
Көстөп озорлор јелгилеп ийди.
Ајаарбас јанынан партизандар,
Актар черўзин курчай сокты.
Баатыр ийделў партизандар,
Бастразын тудуп алдылар.
Кайгородовтын каршу бойын,
Кызыл колло тудуп алдылар;
Кыл мойнынан кезе чаап,
Көргизерге бажын ийдилер.
Партизандардын келгенине,
Бастра јоктулар сўўнди.
Кайгородовты тутканына,
Кўндўлў сөзин јетирди.
Кайгородовтын төкөн канын
Калык качанда ундубас.
Каршу өштў озордын ижинин.
Сорбызы качанда јылыйбас.
Долгихтин јуучыл ады,
Тогыс ўйеге ундулбас.
Төжиндеги улу орден,
Телекей буржуйларына јендирбес.

ГРАЖДАНСКИЙ ЈУУ

Кыр бажынан кўн ажып,

Кызыл энир кире берди.

Кыйгаа жылдыс чыгала,

Энир кыза жарый берди.

Жалбак кобынын ичинде,

Кезек аланчык айылдар туры:

Коштой турган чедендерде,

Эки жангыс малдары туры.

Коштой тўшкен кобыдан,

Колесниковтын бандиттары,

Амыр жадынын коскоглоп,

Ас јөөжезин тонодылар.

- «Кой кураганнан сойып,

Түрген-түкейлеп ажанаалы.

Түннинг бойында атанып,

Угар коммунистарын кыралы» – дешти.

- «Уйкыга бастырган таңмаларды,

Колго тудып сойорыбыс,

Коммунист болгон башчыларды,

Кара баштарын кезерибис» - дешти.

Анча-мынча болбоды,

Колесниковтын кыйгызы угулды.

Эки-бир деп тоолошты,

Ээчижип јортып көндүкти.

Арка јердин агаштары,

Кобы јердин јуукалары,

Айыл тоноочы бандиттарга,

Көөнү жолын бербей турды.

Угар бажынын жыбары,

Ўзүк жоктон күүлөп турды.

Апоят баштаган партизандар,

Ок, мылтыктары белен турды.

Партизандар баскылап,

Арка тууларды аяктап,

Кобы жиктерди шинжилеп,

Өкпөжиреп турдылар.

Ак-боро атту кижы жүрди,

Кобы жикти төмөн түжүп,

Куудан өлөңди жайа басып,

Партизандарга жууктап келди.

Ак буурыл башту бойы,

Партизандарла табышташты.

Анча-мынча болбоды,

Апоятка жууктады.

Ат үстүнөн түшпестен,

Апоятка жаба келди.

Эзен-амырын угушпастан,

Эрмек сөзін айдынды.

- «Туура кобыда актар келди,

Камык айылды тоноды,

Коммунистарды жуулаар дешти,

Угар жаар ууланды» - деди.

Апояттын командазы,

Аткыр Поорой, Токуштар,

Жана баспас партизандар,

Угарды өрө жортылар.

Кедери бажына чыгала,

Келер жолына отурглады.

Талтар куш уйку јок,
Таң атканча тартылдады.

Тандак төзи јарып келди,
Талтардын ўни сериди.
Тозуга турган партизандар,
Кыракыланып турдылар.

Коңырлары терлеген,
Колесников баштаган бандиттар,
Узун түнде уктабаган,
Угар бажына келдилер.

Арташ кырына јууктаглады,
Алтыгы учында мултык атты.
Аткан мултыктын табыжына,
Арка туулар күўлей берди.

Базынчыкту бандиттар,
Барар јолын таппай тургулады.
Ары-бери јайылглайт.
Аткыр октон јыгылглайт.

Көзи канду бандиттарды,
Кол табына салбады.
Көкүп келген јолын тозып,
Экиден, јаныстан тудуп алды.

Кызыл маанызы јалбырап,
Кожонбыла ойто јорты,
Калын албатыны амырадып,
Јангыдан баштап јурт төзөди.

1934 ј. Ойрот-Тура

П. Чагат-Строев

ЛЕНИННИН ЈОГЫНА

Айдын көзи карыккандый,

Ада болгон сен жыгылдын,

Ай алдында јоктулар,

Айдары јок өскүс калды...

Күүнннн көзи бөктөлгөндий,

Күүни јокко сен бардын.

Күнннн алдындагы јоктулар,

Күүни јоктон, өскүс калды.

Өлди деп, кунукпазыбыс!

Өскүзигер, бис деп комыдабазыбыс!

Өчпөс оттый сөзин бар – үүредетен!

Өлбөс мөнкү партияң бар – баштайтан!

Кара јерге көмүлди деп, айтпасыбыс,

Карыгып, бис санааркабазыбыс:

Качаннын-качанга кубулбас јанду,

Кайралду үүредүүн, бисте артты...

Кулга јүрген јок-јойулар,

Кунукпас болып тыгып алды;

Кубулбас јанду үүредү сөстөрин,

Куучын-бичикке, бичилип калды...

Јаан керекти баштаганын,

Јамы түпке јарланды.

Ончо јерди башкарганын,

Орчыланга текши јайылды...

Телекейдин темир курчу-кыңызын,

Текши түней кезип салдын,

Телекейдин пролетарлары,

Текши сени адап туру.

Алтай бисте унутпай јадыбыс,

Алтын сөөгин амыр јатсын,

Мөнгүн сөөгин энчү јатсын,

Мөнкүлүкке чирибезин!

Баштап берген партияң,
Баштап турзын мөнкүлукке!
Эдип берген Совет башкаруун,
Эзен турзын эленчикке!...

1933 жылда.

П. Кучыйак

БАШЧЫБЫСТЫҢ ЖОГЫНА
(1924 жыл)

Јер-тенгери силкингендий,
Улу башчыбыс уйктады.
Агаш-таштар кодорылгандай,
Телекейде ончо торгылды.

Јаба баскан көөрүктий,
Башчыбыс калганчызын тынды...
Артып калган партиязы,
Бажын энелтип үшкүрди...

Акту күчиле јаткандардын,
Көзинин ичине јаш тоолонды;
Башчыбыстын өштүлери,
Чырайлары јаркындалды:

- «Большевик болгон Ленин, -
Бажы јерге көмүлди!
Узатпай туруп бис эмди,
Барып аайын көрөли!» дешти.

«Онјети жылда өчибисти,
Ойто алар болорыс-па?
Коммунистарды айса болзо,
Колгот удар болорыс-па?» дешти.

Коолодо кожондоп турдылар,
Бойларына јобот болорына билбедилер.

Коркондодо јелип турдылар,
Колын сунуп болбозын ондободылар.

Башчыбыстын уйктаганына,
Большевиктер јаныс ла үшкүрген.
Баштап салган улу керегин,
Ончозы келип тутклаган.

Энейип јерге тийгелекте,
Эки артык бийик көдүрдилер.
Кодорылып јерге түшкелекте,
Корым-таштан бек эттилер!

Күнге куйбес күлер таштый,
Мөнкүлук партиязы тура берди.
Сормо буржуйды јок эдетен,
Совет башкаруу тыный берди.

Тенгеринин күкүртиндий,
Фабрика, заводтор огыра берди.
Тендей туруп, үн алыжып,
Маска төөжи шынкылдай берди.

Кара јыландый өштүлер,
Карангуй санаазына ижендилер.
« Кабырузы јок мал калды,
Айдап алза кайдар?» - дешти.

«Башчызы јок јон артты,
Бактырып алза кайдар?» - дешти.
«Ударга болбос! деп,
Урагынан келип көрдилер.

Јыда бажын көрөр болзо,
Јылан өтпөс јыш аралдый.
Ўлдү мизин көрөр болзо,
Изүге кайылбас тош мөнкүдий.

Оны қөргөн өштүлердин,

Эдинин согы жайыла берди.

Аттын оозын ойто тартып,

Күүни чөкөп, жанып ийди.

Башчыбыстын жакылтазын,

Большевиктер бүдүрө берди.

Партиянын улу адын,

Бар күчүлө, чеберлей берди.

«Онго», «солго» жай бердирбей,

Жаныс тазылга өзө берди.

От меелейлу чын башчыбас,

Нөкөр Сталин баштай берди.

Буржуй калдыгын базатан,

Пролетар диктатуразы тынгыды.

Бузып, айра тартып болбос,

Ишмекчи, крестьян бирикти.

(1934 жыл)

Улу башчыбас бистен баргааны,

Онынчы жыло боло берди...

Онын баштаган керектери,

Он катаптан артык - дешти.

Башчыбастан ойгор санаазыла,

Бастра кыйналгандар жарык көрди.

Бастра оок националдардын

Башкаруузы, – Совет болды.

Класс жок журт жадынга,

Кеен ыргалыла барып жадылар.

Арткан калган буржуйларды,

Айдары жок жеңдеп жадылар.

Социалист журтын кооруп турган,

Солонгы болгон, Кызыл черү!

Ак талайды шинжилеген

Атту-чуулу Кызыл Флот!

Кызыл черү жаңыс эмес,
Кызыл Флот өскүс эмес!
Телекейдин үстүндө жаткан,
Жетон жүзүн тил билишпес.

Алтон жүзүн өң танышпас,
Ага карындаш черүүзи бар,
Алгыр бөкө флоты бар!

Кайжы күндө керек тезе,
Коммунизма мааныны өрө тудуп:
Капиталды тепсей басып,
Үн жетпестен кыйгырыжар,
Кол жетпестен эзендежер!

Улу башчыбыс Ленин,
Уйкаганда болзон, уйгу сен,
Ураганда болзон, мында сенин,
Артырып салган партияң бар!
Айдып берген жакылтаң,
Тутагы жок, бүдүп жат.
Төзөп салган партияң,
Кыйазы жок баштап жат!

Ойрот-Тура 1934 жылда.

Чагат-Строев

БОЛОТ – БААТЫР¹

Ойгор – баатыр² өлди,
Орчыланда текши торгылды;
Ойгордын кызыл маанызын,

¹ Болот-Баатыр – дегени Сталин

² Ойгор – Баатыр – дегени Ленин

Болот-Баатыр бек тутты.
Кол кўчиле јаткандарыбыс,
Канча тўмен албаты-јон,
Башчыбыска баштаттыбыс,
Колхозторго бириктибис,
Кулак-байдан айрылдыбыс,
Капиталды јендибис.
Башчыбыс, сенин шўўлтен-ле,
Тоозы јок кўп албаты,
Тогзон башка тилду јондор,
Бис биригип, беш јылдыкты,
Тўрт јылга бўдирдибис!
Агын јаан талайлар буудыбыс,
Ајыкту јаан заводтор эттибис.
Јаңы фабрик, заводторды,
Алдынан бойыс бўдўрдибис.
Автомобилди, тракторды,
Алдынан бойыс эдип турубис.
Буржуйлар бисти кайкады.
Капиталистар бистен коркыды.
Болот-Баатыр башчыбыс,
Болоттый тын болгойзын!
Социализм тўзўор ойгор шўўлтен,
Солоньдый јаркынду болгой!
Терен талай чайбалгандый,
Телекей сени кайкады,
Јер телекей силкингедий,
Јер ўстўне адын јайылды.

1934 јылда.

СОВЕТ ОЙРОТТЫҢ 10 ЖЫЛЫ

ОЙРОТТЫҢ ОН ЖЫЛЫНА

Айас тенгерерден күн тийгедий,

Алтайга большевиктер жеттилер.

Акту күчүлө жаткандарды,

Актардан айрыды, большевиктер.

Бай-кулак, коjoyымдарга,

Бар jөөжөзин тоноткон эди.

Большевик партия шылтуузыла,

Башкаруубыс совет болды.

Абыстар, камдар, jарлыктарга,

Ас тапканын jидирген эдибис.

Пролетар революциязы келерде,

Амырлу jүрүмге баштандыбас.

Ойрот область төзөлгенен бери,

Онынчы jылы бүдүп жады.

Он jылдык күчүн көрөргө,

Ончо аймактардан албаты jуулды.

Улу jыргалду күн көрөргө,

Ураактан айылчылар атандылар.

Jaан учурлу күн көрөргө,

Jaка jурттан айылчылар келдилер.

Ол келген айылчылар,

Ойроттын жадынын көрүп турдылар.

Он jылга jаранганын,

Ончозын көрүп кайкап турдылар.

Аайын jазап шиндеп турза,

Айдып болбос иштер бүткен.

Сонуркап ончозын көрүп турза,

Социализма jолго көндүкен.

Комыргай баскан алтайга,
Колхоз-өмөлүк журт төзөлгөн.
Кобы-жикте айылдарын,
Деревнелу јерге јуунаткан.

Байлар бийлеген јаландарга,
Батрак-јоктулар биригиптир.
Бай-кулакты јок эдерге,
Баштамы социализманы төзөптир.

Абра јүрбес јолдорго,
Автомобиль – аттар мантаптыр.
Төнөш бектеген јаландарды,
Трактор-салда сүрүптир.

Кошту аттар өтпөс јолдордын,
Корумы оодылып јазалган турды.
Абралу аттар өтпөс јыштар,
Агажын кезип арулаган турды.

Огош балдар јуулатан,
Ончо јерде ясля төзөлтир.
Онон јаандары үүренетен.
Ончо јерде школдор бүдүптир.

Јаан улустарды үүредер,
Ликпунктар көптөп төзөлгөн.
Јаркынду јүрүмге баштайтан,
Клуб-туралар јазалган.

Оны ончозын айылчылар көрүп,
Бажын јайкап кайкап турдылар.
«Оок нация јарык көргөни,
Октябрь революция шылтуузы» дешти.

Табыланып ончозын көрүп алдылар,
Ойто јанарга сананып ийдилер.
«Көргөн-укканды, төкпөй-чачпай,

Айдып барарыбыс» дештилер.

Ойрот-Тура
1932 жылда.

И. Попошев

ОЗОГЫЗЫ ЛА ЭМДИГИЗИ.
(Озогызы)

Кара жыландый каан тушта,
Кара албаты кыйында өскөн.
Кату жайзандар колында тушта,
Камчы-чыбык-ла чабыктаткан.
 Көп каланды төлөөргө,
 Батрак жоктуга күч болгон.
 Колдын күчүн садынып,
 Жагына алымнан айрылбайтан.
Көп каланды төлөзін-деп,
Каан жаңы кыстап турды.
Кара тери көлдий аканча,
Көөркий албаты байга иштеди.
 Каты балазын калактадып,
 Камчыбыла коркутты.
 Калан акчазын төлөбоди деп,
 Калганчы малын айдады.

(Эмдигизи)

Кара албаты туруп-чыгып,
Капиталистын кынчызын үсти;
Кол күчүлө жаткандар,
Башкаруу советти колго алды.
 Канча жылга улай акан,
 Көстин жажы кургады.
 Компартияга баштадып,
 Коллектив журтты төзөди.
Эмдиги улустын жүрүми,
Эскизинең он артык болды.
Эскидеги шыралу күндөр,
Өткөн жолдо артып калды.
 Батрак жокту биригип,
 Өмөлү ишти бүдүргилей берди.
 Бай-кулактарга жалынбай,
 Большевиктерге баштада берди.

Ойрот-Тура 1934 жылда.

В. Моможоков

ЎЙ УЛУСТЫНГ ЭМДИГИ ЈЎРЎМИ

Коммунист партиянын баштаганыла,
Кату јўрўмнен айрылглады.
Калыңа садылган ўй ўлустар,
Бай-кулакка бажырбас болды.
 Ўй улус жарык кўрўп,
 Ўндў праваны колго алдылар.
 Октябр революциянын шылтуунда,
 Ончозы јайым јўрўмдў болдылар.
Озогыда кыйынду јўргендер,
Онду јолду таап алдылар;
Онон ары барар јолына,
Ончозы бир болуп турулар.
 Јалчы болгон ўй улус,
 Јазал иштин мергендўчизи болды.
 Јўрўм јадыжын тыңыдарга,
 Јўстен-муннан бириге берди.
Совет башкаруудын болыжыла,
Буржуй тазылын кезе чаптылар.
Буудакту јолдорды ўдўп чыгала,
Социалист јазалду ижин эттилер.
 Большевик колхозы учун туружар,
 Колхозчы ўй улустар кўптўп јат.
 Јайзан-байларды тепсей базап,
 Јўрўмдерин ўнжидип јат.
Тўрени јўрўмдў ўй улустар,
Тўнейлежип бичикке ўўрендилер.
Маркс-Ленин-Сталин теориязыла,
Мерген бойлоры јепсенип турулар.
 Соц мўрўйди кўнўктўрўп,
 Социалист малды кыймырадып,
 Деревнелер јурттарын тўзўўргў,
 Делегаткалар кичееп турушты.
Мўнўндий жарык јарый берип,
Мўнкўлўк јўрўмге јединдилер.
Лениннын маанызын јайа тудунып,
Международный кўнди уткуп турулар.

Куйум. 1934 жылда.

ЖАҢАЛИФ

Жараш чечек жайылгандай,
Жаңалиф Ойротко көрүнди.
Акту күчүлө жаткандары,
Карузып оны уткуглады.

Жаңалиф деген айылчыбыс,
Жаңыс жерге токтободы.
Жаранууда улусты жарыдарга,
Кобы жиктерге текшиледі.

Жаңалиф деген айылчыны,
Ончозы түнөй уткубадылар.
Абыстар бичигине карулар,
Жаңалифтын жаманын бедредилер.

Жаңалифты бачым жамандаар,
Сүмезин озор таппай турдылар.
Андый-да болзо албатыны,
Араайынан эптеп сөстөдилер.

«Жаңалифка жакшы үйрөнерге,
Күчүгөр слердин чыдашпас.
Жайаачы кудайдын адын,
Оны-ла чийерге жарабас» - дештилер.

Акту күчүлө жаткандар,
Абыс күүндүлөргө айтканы:
«Алдыбыста бистин турбагар,
Абыстар тузагын салбагар.

Жаңалиф жолун бектебегер,
Жайаачы бар деп, мекелебегер.
Жаңалиф айылчы биске келген,
Жарыка бисти баштаарга келген!» - дештилер.

Айылчы жаңалифты комудатпаска,
Адаанчылар көптөп чыктылар.
Алтай жерине таркадарга,
Акту бойына алындылар!

Онон бери Ойрот жеринде,
Жаңалиф таркабаган өзөк жок.
От жарыгына жуулып,
Оо үрөнбеген улустар жок.

Жарагай төнөш чиригендий,
Абыстар бичиги чирип барды.
Жаш агаж корбологондый,
Жаңалиф бичигис корболонды.

Жаскы карлар кайылгандый,
Абыстар бичиги кайыла берди.

Јангы жүрүмге баштайтан,
Јаналиф бичигибис тынғый берди.
 «Кызыл Ойрот» газедибис,
 Кыйгыла јаналиф таркадып јат.
 Колхоз, совхоз ишмекчилери,
 Кожонло јаналифти мактап јат.
«Јарык јолды көргүскен,
Јаналиф бичиктин ийдези.
Јалдан, кулдан айрыган,
Ленин башчыбыс ийдези».
 «Колго туткан бичигибис,
 Јаналиф атту ол болды.
 Кулга жүрген бойыбыс,
 Колхоз журтту болдыбыс» – деп.
Отко салып өртөп болбос,
Кайкагадый боло берди.
Оодо согуп, таштап болбос,
Тен текшилей табыжа берди.
 Јаан үредүни билерге,
 Јаналиф биске болушты.
 Јаан-јаштарды ончозын
 Бичикчи эдип үретти.

1933 јылда.

П. Чагат-Строев

ЭРЕ ЧУЙ

Ээрлу атты јободотон,
Эре-Чуй, бери көр.
Кошту төө коркып өдөр,
Боомдорынды эмди көр.

(Озо)

Сенин јолынла јорторго,
Эр кижі јобойтон,
Узак конып једетен,
Курсак-азыгы божойтон,
Эрјине ады арыјтан.
Кадын бажы кажайганча,
Сенин суу боро туратан.
Агашту кырларын турганча,
Јолын дезе кубулбайтан.

(Бу јылдарда)

Агын талай – Бий сууна,
Ајыкту јаан кўр салды.
Сал кечу ордына,
Сабакту паром ташталды.
Эмдиги болгон бўдўжинди,
Эре-Чуй, кўрзўн эmdi!
Эл-јон јайым јўрер,
Элбек јол салынды.
Акту бойларынын сагыжы-ла,
Ага-ишмекчилерге баштадып,
Ады јобобос јолду болды.
Ајыкту јараш машиналу туры.
Ол машинанын ады-јолын,
Озогы улус угушпаган.
Ајыкту машиналар эmdi табылды,
Авто-машиналар деп атту болды.
Ол јепселдин алдына,
Тўрт таманду ат јекпес,
От калаптын кўчуле,
Ойлоп, мантап бойы барат.
Бу јепселдин ичине,
Эл-јон текши отурат;
Бойлары жазаган јолы-ла,
Ўрў тўмўн мантадат.
Мынан ары Эре-Чуй,
Ман бажы-ла барбайтан.
Эжинип сууга јўрбейтен.
Эркин машина база келер.
Мўркўт кушты акалайтан,
Ай алдына чыгып барар:
Мўнкў тайгаларды ажатан,
Аэроплан учуп чыгар.
Кайкап турба, Эре-Чуй!
Кайкаар неме мында јок.
Большевиктер этпегедий,
Јеекен кўчтер јок эмей!
Јенип алып чыкпададый,
Барынкый шибее јок эмей!

1934 јылда.

П. Кучыйак

УТКУУЛ

Казыр тенгистен келген айылчыларга,
Комсомол кўндўбис јетирип турубис.

Каруузышкан бистин ортобыста,
Урашпас деп, иженип турубыс!
Слердин алдыгарда Ойрот комсомол,
Согышту жылдарда төзөлгөн эдибис,
Слердин болышты көрөр деп,
Санаабыс тын уткуп турубыс.

Совет ороонды, слер коорыгар!
Социализм журтты бис тыныдалы!
Сормо өштү класстарды,
Совет, ороонында жогылталы.

Коммунист партияга баштадып,
Совет гранын корулагандар;
Капиталистардын жүрегин туткан,
Калапту, Кызыл талайчылар!

Туу өткүре көргөдий,
Турнобойдый өткүн көстүлөр!
Энчикпей өштүлөр чурап келзе,
Турган јерине јок эдерлер!
Капиталды базар јенижү күнде,
Качанда бис слерле болорыбыс.
Кайра, ойто баспазыбыс деп,
Комсомол сөзибис берип турубыс.

Капиталистарла јенижер күнде,
Јангыскаан бис деп, сананбагар.
Кайжы күнде керек болзо,
Ойрот комсомолдоры кожо болор!

Ойрот-Тура
1933 жылда.

Далновостоктон келген моряктарга,
Ойрот комсомолдордын уткуулы.

П. Кучыйак

ОЙРОТ КОМСОМОЛДОРЫНЫН ОН ЖЫЛЫНА

Ойроттын јаш өскүрүмдерине,
Менин айдар сөзим бар:
Онын аайын угарга,
Бери көрүп, тындагар!
Ойроттын башкы комсомолдоры,
От калапту жылдарда бүткен;
Олордын өткөн јолдорын,
Сананарга сүрекей күч болгон...

Адмирал Колчактын качкындары,
Албаты јонды кыйнай берди.

Коммунистка жуук болгондорды,
Канын төгүп чачклап жүрди.

Бай кулактар биригип алып,
Батрак-жоктуларла жуулашты.
Большевикке кару санангандарды,
Баштарын жоголторго албаданды.

Оны көргөн талдама жииттер,
Ачу корон кыйгырдылар:

- «Комсомол атту болодыбыс,
Коммунист партия болыжадыбыс!

Эр өлтүрүп эремжиккендерди,
Эки жерден үзе кезерибис,
Эр жазына кыйналгандарга,
Жарык төзөөрине болыжарыбыс!

Ат өлтүрүп амтажыгандарды,
Алты жерден тууларыбыс!

Акту күчүлө жаткандарды,
Актардан айрып аларыбыс! – дешти.

Актарды жендеп чыгарыбыс,
Алтайга Совет төзөөрине болыжарыбыс,
Сормо байларды кырала,
Социалист жонун төзөрибис!»

Комсомол адын артатпаска,
Канду жууга удра бастылар;
Калыктын Совет башкаруу учун,
Капчалары тынын бердилер...

Андада жок комсомолдор,
Кайра жана баштадылар,
Актардын күчин астадып,
Анда-мында кыстап келдилер.

Жалбрап чыкан кызыл жалбышты,
Актар өчүрөргө албаданды.

Жалан жерден от алыжып,
Актарды эбреде курчап келди.

Актардын аткан ок тарызы,
Аралга түшкендий жоголып турды.
Актардан качып кайра баспас,
Алтайда комсомолдор көптөди.

Жаан аказы партизандарга,
Жалтанбас бек нөкөрлөри болды.

Жазы түнгей Кызыл черүге,
Ижемчилуу болышчызы болды.

Качкындарла женижер тушта,
Комсомолдор ийдези тынып турат.
Коммунистар жыгылганда,
Кайра баспас, солынтызы болот.

Бандитарды алтайда жеңдейле,

Большевиктер айдып турды:

- «Канду жуудын бойында бүткен,
Кичү карындашка ат адаар!

От калапту жылда бүткен,
Ойрот комсомолы болзын.
Оодылган журтты чыйрадарга,
Онон артык турушсын!

Кату жуулу жылдарда бүткен,
Калапту комсомол болзын!

Класс болгон өштүлөрдү,
Күүн кайралы жогынан былчызын!
Лениннын комсомолдору,
Улу адыгарды артатпагар!
Онын берген үүредүзүн,
Билип аларына туружыгар!» – деди.

Ойроттын комсомолдору ончозы,
Ол жакылтаны тындап укты.

- «Качанда жана баспазыбыс!» деп,
Комсомол сөзүн берип турды.

Ол күннен бери,
Он жылы бүдүп жат.
Ойроттын жаш өскүрүмдери,
Талдамазы комсомолго кирип жат.

Мултык, үлдүни салып койып,

Журт ижине удра бастылар.

Мал азралын кичееп туруп,

Маала-кыразын база иштедилер.

Чачылган журтты чыйрадып туруп,
Чаптыкту өштүлөрлө тартышты.
Социализма барар жолго,
Сормо байларды жуутпады.

Өштүлөри-лө женишип туруп,

Көп сабаазын жеңдеп келдилер.

Өмөбиле иштеп туруп,

Социализма журтка кирип келдилер.

Практика сокор болбозын деп,
Революционный үүредүгө-үүрендилер;
Быжу билгенин ченеерге,
Практика чыгып тундедилер.

«Уйан ишти түзедерге,

Ударник болып турадылар;

Социализма тузалу иштерин,

Соц мөрөйлө иштедилер.

Өткөн жолды кайра көригер,
Өдөр жолыгар тундеп көригер!
Өштү классты жок эдерге,
Өмө-сүмө бир болыгар!

Ойрот комсомол, нөкөрлөргө,
Айдайын деген сөзүм бу,
Онон ары тындаар болзоор,
Кожондоп берер табышкагым бу:
 «Кара атты мингенде,
 Бажына сокпос Комсомол!
 Бай-кулакты жок эдерге,
 Жана баспас Комсомол!»

Ойрот-Тура, 1933 жыл.

В. Моможоков

КОМСОМОЛГО КИРГЕНИМ

Тенеринин күзүртиндий,
Телекей үстү кайнап чыкты.
От калаптын ортозынан,
Ойрот комсомол төзөлдү.
 Калчактын калдыгын чачарга,
 Комсомол талдамазы короды.
 Корым –ташты аралаган,
 Канча өштүдү жөндеди.
Корогон комсомолдор ордына,
Жаш өскүримдерден кожылды.
Кулак байлар ла женижерге
Колхоз жадынга баштады.
 Лениннын жиит өскүрүми,
 Күннөн-күнгө өзүп жатты.
 Улу башчынын жакылтазыла,
 Уур ишти бүдүргөй берди.
Оны көргөн, мен бойым,
Отуруп энчикпей бардым.
Лениннын комсомолу болорына,
Жүрегим токунабай турдым.
 Улу иштерин мен көрүп,
 Болыжарга токтобой чыктым.
 Угузу бичиктен бичип,
 Комсомолго суранып бердим.
Жазалду иштерин шиндеп көрүп,
Жакшы туказын билип алдым.
Жарадып комсомолго алыгар деп,
Жалынып мен суурандым.
 Чүмдеп чийген бичигимди,
 Чимеркебей, комсомолдор көрди.
 «Комсомолго сени кожорыбыс» деп,
 Сүгүнчилү жарын угусты.
Кара-чоокыр бичигимди,

Комсомол организация көрди.
«Ленинның комсомолы болдын» деп,
Батрак бойымды сүгүндирди.
Ол күннен бери мен бойым,
Комсомол, деп атту болдым.
Ол адымды артатпаска,
Өскө комсомолдорло кожо турум.
Каршу болгон өштүлөрлө,
Кайралы жоктон тартыжарыбыс,
Караңуйда өскөн албатыны,
Культурный жадынга баштарыбыс.
Класс жанынан сергек болып,
Кайра баспай барарыбыс.
Ленинның улу маанызын,
Бийик көдүрүп тударыбыс!

Куйум. 1934 жылда.

КОЛХОЗ ЖАЗАЛЫ

БРИГАДИР

Көк јаланнын јаш өлөни,
Чечектер јараштыра өзүп чыкты.
Көрөш јакшы өлөң эдерге,
Бригадирдын жүреги токтобой чыкты.
Кату болот чалгынын табыжы,
Јарыш эдип шынкылдай берди.
Мл азралын элбеде эдерге,
Маргаанду бригадалар төзөлө берди.
Јаан узаак болбоды...
Јараш акка бригада келдилер,
Јараш чечектү өлөңгө макатып,
Јазалду чалгыны колго туттылар.
Колго чалгыны бек тудып,
Торкодый өлөңди кезе бердилер.
Колдогы малын аштатпаска,
Олут јоктон иштей бердилер.
Алтон жүзүн ак чечектер,
Төжинен кестирип жыгылдылар.
Андый-да болзо ол чечектер,
Комудап турганы јок болдылар.
«Күскү күннүн курууна катканча,
Јайгы күннүн изүзине какшабай.
Ак кардын алтына чиригенче,
Азраган малга курсак болбой!»
дегендий.
Бригадирдын эрчимдү ижине,
Сортоштын уулы, чыдашпай жүрди.
Бригадирга сөс айдарга,
Јууктай базып келген турды.
Бригадирга јууктап келерде,
Бригадир кылчайып көрди.
- «Не комыдалду келдин сен,
Айдып берзен мее?» -деди.
Јай көрөргө јайылган чечекти,
Килебей не керек кестибис?
Јаан улустын сөзин укпай,
Албаданып неге баштадыбыс?» деди.
Сортоштын уулы айткан сөзине.
Бригадир чала кайкай берди.
- «Базыдыңды кыскадып көр,

Маргаанду туруп иштеп көр» - деди.

Бригадирдын айткан кару сөзүн,

Мергендүчилер жарадып уктылар.

Мергендү ижин уйадатпаска,

Макачыл кожонгын кожондодылар:

- «Ак чечектү өлөннин,

Төзинен кескен бис кандый?

Албаты жиген байлардын,

Журтын чачкан бис кандый? деп.

Көс жетпес, ак жалаңдар,

Көрөргө жетпей, кугара берди.

Көкси бийик обоолор,

Көк тыттарга жөлөнө берди.

Өлөннин планын бүдүрүп алала,

Бригадир сагыжы омок болды.

- «Күс келерин сакыырга болбос,

Кажаан-чуланды жазаар!» - деди.

Сортоштын уулы базып келди,

Баш житкезин тырманып айтты.

- «Ак жайгыда кажаан эдерге,

Албан кайдан келген?» - деди.

Бригадир кабагын жемире көрди,

Сортоштын уулына жууктап келди.

- «Колхозтын ижине каршу айтпай,

Кол тудужып иштейлдер!» - деди.

Малта-киреени бригадир алды,

Баштап агашты жандап иштеди...

Базада сүрекей удабай туруп.

Малдын кажаандары бүде берди.

Кажаандар ижи бүдүп келерде,

Колхозчылар сүгүнүп турдылар.

Эңирде айлына жанып турарда,

Колхозын мактап кожондодылар.

- «Кирее - малта жок болзо,

Кажаанды неле эдерис?

Коммунист партия жок болзо,

Колхозто кайдан жадарыс?» - деп.

Колхозчылардын көкүген кожонгын,

Кобы жерге жаңылана берди:

Байлар кулагына угуларда,

Ийнеле кадагандый сайыла берди.

Кажаанын планын бүдүргенине,

Бригадир санаазы омок болды.

Андый да болзо, бригадирга,

Базада бирү жетпей турды.

- «Кой кажааны жакшы бүдерде,

Кураандар чыкса кайда турар?

Уйлар кажааны жылу да болзо,
Бозулар чыкса, кайда сугар?»
Бригадир санаазын кубултарга,
Сортоштын уулы, базып келди.
- «Оок малды жылулаар болзо,
Битеп ончозы кырылар эмес пе?
Чыкалак балага кабай этпеер» деп,
Чыныркап «сүмезин» айтты.
Ачынбас бригадир ачынды,
Сортоштын уулына айтты:
- «Барайын деген жолунча бар,
Бай жыдынды колхозко жайба» деп.
Сортош уулынын чырай кубулды,
База айдарга сөс тапады.
- «Байдын уулы болгонымды,
Бригадир канайда билди не?» - деди.
Бригадирдын баштаганыла,
Боозу-кураандар туралу болдылар.
Бригада ойто айлына жанарда,
Мактулу кожонгын кожондодылар:
«Кой кураганын тонырбас,
Жылу кажааныс бар эмей,
Кулак байларды жыргатпас,
Өмөлүк журтыбыс бар эмей!» - деп.
Бригадирдын мындый эрчимдү ижин,
Колхозчылар көрүп алды.
- «Мергендүчи болуп баштаган,
Бригадирды сыйлаар» - дешти.
Бригадир жоннон сөс сурады:
- «Калак-кокый, нөкөрлөр,
Канча ишти бүдүрерге,
Ончобыс кожо иштебей кайтыбыс!
Мөрөйди алар учурлу болзо,
Ончобыс алар учурлу!» - деди.
- «Иштерин, кожо иштегенде болзобус,
Сенин баштаганын-ла бүткөн эди;
Сыйды бистен сен аларын!» - деп,
Колхозчылар ончозы кыйгырды.
Бригадирдын чырайы кызара берген,
Колхозтын сыйын келип алды.
- «Качанда тын иштеерим!» - деп,
Кату сөзүн берип айтты.

Ойрот-Тура
1933 жылда

КОЛХОЗТО ЖАЙГЫ КҮН

Туу бажынан күн чыкалак,
Туман өзөккө жайылгалак,
Өмөлик деревне уйкудан турды,
Иштейтен күнүн баштай берди.
 Жаан жалаңда колхозчылар,
 Жажыл өлөңди эдип туры;
 Жаңы туткан туралардый,
 Жажарып турган обоолор кандый!
Көрүнөштий машиналар,
Күнге жалтырап аш кезет.
Колхоз улузы кожон чөйөт,
Колхозы оордын жеңил иштейт.
 Койу аштын ортозында,
 Комбайн машина жылып жүри;
 Алдынан бойы, - улус ордына,
 Ашты кезип, согып туры.
Таарга уруп буулайла,
Таарда ашты чыгара чачат.
Ээчий жүрген база машина,
Элбек ашты жууп келет.
 Атту-чуулу мергендүчилер,
 Изү күнге килеглебей;
 Жайгы түштүн узагын билбей,
 Жайымдап иштеп, жыргап турулар.
Кыр бажына күн тушти,
Кызыл энир кире берди.
Колхозтын азыраган элбек малы,
Кырдан айылга түжүп келди.
 Көп чымалы кыймырагандый,
 Көп кохозчылар иштей берди.
 Бригадалар жарышта турат,
 Бой бойлоры озоорго кичеежет.
Эжилү нормазын эрте бүдүрерге,
Энирде озолоп ажра иштеерге:
Түргөн түкей иштегилейт,
Түш өткөнин билбей калат.
 Эрчимдү иштер колхозчыларга,
 Эрлү герой мергендүчилерге, -
 Узак күн кыска бодолды,

Изү кўн серүүнге бодолды.
Меринос койлор койдо жүргиледи,
Меринос куча баштай бериптир:
Уй ортозында укту уйлар жүргиледи,
Укту бука баштай бериптир.
 Уйлар садраарга мө-мө-мөөрөжөт,
 Уй саачылар саарга ө-ө-өөлөжөт,
 Комыс чылап машина табыштанат,
 Койу сүтти айрып турат.
Жылдыс өрө жалтырап чыкты,
Жайгы кўн кире берди.
Колхоз улузы уйуктап жатты,
Келер кўнге беленденип турды.

1934 жылда.

И. Эдоков

КОНЮХ

Кўннинг оды жабызап,
Кырга артыла берди.
Колхозчыларды жуунга,
Кычырып элчи жүгүрө берди.
 Озо баштап келгени,
 Ойногылап турдылар.
 Кезиктери кокырлап,
 Каткырыжып турдылар.
Правления башчызы,
Баштап жуунын ачып ийди.
Жууннын табыжар керегин,
Жарадып жөптөп ийди.
 Колхоз малын көрөтөн,
 Конюх керек дештилер.
 Ижемчилү кижиден,
 Тудар дежип турдылар.
Турган улус ортодон,
Ойынчы, туруп чыкты-ла,
Караны тутса кайдар деп,
Карузын айда салды-ла.
 Колхозчылар жарадып,
 Кол чабыжып турдылар,
 «Караны... Караны тудар!» деп,
 Кыйгырыжып турдылар.
Каранын кайран жүреги,
Көксине батпай согулды.
Карулу керекке тутты деп,
Кайкап көрүп отурды.

Конуп алган бажында,
Кара кажаанга једип келди.
Колхозтын аттарын тоолоп,
Көдрезин колына алды.

Арказы јоорлу аттарды,
Анылап башка тургусты.
Аптека эмиле сүртеле,
Ару бөслө орооды.

Сагыжы јарык турзын деп,
Сула берип, тарады.
Сооко тоно бербезин деп,
Сырылу кийсле орооды.

Јылу кажаанын ичин,
Јунуп туратан болды.
Көзнөктөрүн ачала,
Кейге соктырар болды.

Каранын азыраган аттары,
Күчи семис өндү болды.
Ўстүне чыгып, минип алганда,
Оозын тартыбай бийелеп турды.

Каршу өштү кулак бай,
Көрүп чыдап болбоды.
Карануй түнде кызала,
Караны базарга сананды.

Караны јыга адарга,
Кырлу мылтыгын октоды.
Аттарын уурлап аларга,
Армакчызын белине кыстанды.

Карануйда кармадап,
Кажаган јаар басты-ла.
Төрт тамандап, энмектеп,
Тандактап кетеп келди-де.

Каруулда турган Каранын,
Кулагына шалырт угулды.
Колунда тудунган мылтыгын,
Кайра мажызын базып ийди.

Кетеп келген кулак бай,
Караны таап болбоды.
Кажаанда малды уурлап,
Качып барып болбоды.

Өткүш ачып өткөлөктө,
Өштү кулак сестирди.
Карага кулк тутурала,
Кантора јаар айдатты.

Каранын кичееп иштеген ижин,
Кохозчылар јараттылар.
Қөскүр, кенкил болгон учун,

КӨГӨЛҮШ

Чамалда совхоз төзөлдү.
Ады жок жалаңа жүрөтөн,
Ак жалаңды кыраап сүрөтөн,
Ажыкту неме – трактор дешти.
Жайдын изү айы болып,
Жарт аяс күн чалыды.
Эмеендер эжикке күнгө чыгып,
Эски терези тон көктөп отыргылады.
Алыс жерде табыш угулды,
Алаңзыжып кайкажа берди:
«Текши аяс күн ийне,
Тенери некерек унчыгат!» дешти.
Калтыраак табыш жарталып келерде,
Карыган тижендер чочый берди.
Жаш өскүрүмдер жаап көрөгө,
Жаан жолдын ичине жуулды.
Төрт теелиги тоолонгон,
Төндү өрө трактор чыгат.
Төн бажында улустарга,
Төнөн аттан жаан көрүнөт.
«Жеткер келип турган турбай» деп,
Жетен жашту өрөкөндөр,
Жер сайын жажынып жадат,
Жерден бажын көдүрбей турат.
«Күрүм-көрмөс келген дежиң,
Күрентикке чыгып жүрдиңер.
Күүрек тоңына күлүнүп,
Күрентиктен ырабай жыгылдылар.
Көрөр угарга жетпеди,
Көндүрө жолла өдүп чыкты.
Жаап көрөргө турбады,
Жаан жолла өдүп чыкты.
Алтамы көскө көрүнбесте болзо,
Ат жорыгынан көнү болды.
Жолын алып жылып барды,
Жорыгы аттан жымжак болды.
Көк жалаңа иштерге чыкты,
Көгөлүш, тракторист болды.
Көк өлөңди көмө бастырып,
Көгөлүш кыра сүрди.

Эр аттан чакту болды,
Эки јолды катый апарды.
Көрген улус сонуркап келди,
Көк боролоры үркүп турды.
Батрак болгон Көгөлүш,
Алтайда баштапкы тракторист болды.
Ак јаланнын тобрагын антарарда,
Арба буудай јайрап турды.
Эскидеги тужында,
Эки кулака угатаныбыс,
Эмдиги тушта тракторло,
Эки колдоп. иштей бердибис.
Эки колдын күчүн јиген,
Аңдазын салда ташталды.
Элге јонго тузалу,
Трактор-салда јендеди.

Ойрот-Тура
1933 јылда.

М.И. Шанмаков

КОМСОМОЛ КҮНДҮЛЕЙ

Таскыл тайканын бажында,
Тарбыл агаштын ортозында,
Айу уйкудан ойгонды,
Ары-бери ајыктап көрди.
 «Кандый узак уйку болды...
 Курлу семис эт јиир» - деди.
 Кобылду семис мал бедреп,
 Коно түне јорыктады.
Анча мынча болгондо,
Арка јерде мал турды.
Эр каруулы јок болордо,
Эк јарылып каткырды.
 Эки алаканын ужанды,
 Эки јымајайын јаланды.
 Кур семизинен талдап,
 Курчай базып сүрди.
Айу көргөн ак малдар,
Ай-бажы јок чуркурашты.
Күркүреде киштешти.
Күрүс јаныс чогулды.
 Торологон ач айу,
 Тоноп малды тоскырды.
 Кур семизин талдап жүрүп,

Кара кулунды тудуп алды.
Күдүчи Танытпас ойгонды,
Күрдек бажын көдүрди.
Жаан табышты уксада,
Жалкуурып ойто уйктай берди.

Тандакталып тан атты,
Тамарланып күн чыкты.
Танытпас күдүчи ойгонды,
Табыланып арка жаар жортты.

Кара кулун энези,
Калыканча киштеп турды,
Эки эмчегинен сүди агып,
Эригип мантап ол жүрди.

Танытпас деп күдүчи,
Тижин ырсайтып каткырды:
«Өскө табыш жок болзо,
Курсак меге табылды» - деди.

Адынын оозын буура тартып,
Калын жырааларды көрүп турды.
Кар кускун учкан жерден,
Кара кулуннын сегин тапты.

Талдама семис эт табала,
Танытпас көнү желийди.
Кара алгыйла кайнадала,
Калын тойу уйку салды.

«Күдүчилерди көрөр», - дежиپ,
Комсомолдор жуулып келди.
Комсомол, Күндүлей, баштап,
Кобыны өрө жортып ийди.

Айан болгон аркада,
Ат бажында желип келди.
Жылкы малдар жыраа сайын,
Жылыйып жаныстан чачылып калтыр.

Калын уйкуда Танытпас,
Капшуун мендеп турды.
Көзүнүн сайын алгалакта,
Комсомолдор једип келди.

- «Кулын эди јимектү,
Колхоз малынын күдүчизи!
Малды биске башта» - деп,
Мерген сөзин айдышты.

Танытпасты баштадып,
Тоскон малды жууглады.
Каршу иштин керегинде,
Камык мал астады.

Калын малдын чодын алып,
Комсомол Күндүлейге бердилер.

Јаш малды коруларына,
 Мөрөй бичик бичидилер.
Танытпас күдүчини атандырып,
Калын колхозчыларга экелдилер.
Каршуулу бойын шинжилезе,
Кулак байдын уулы болтыр.
 Јартына чыгып, таний-ла,
 Јалжырды колхозтон чыгарды.
 Чындык каршуузын билеле,
 Чыгара колхозтон сүргледі.
Калын жырааны аралап,
«Кулун семизин јиір» - деп,
Амтыжыган айу өрөкөн,
Ачаптанып базып клетти.
 Айан болгон јерден көрзө,
 Адар мылтыгын колына тудунган,
 Аттын оозын туура тарткан,
 Күдүчи күлүк мында турган.
Айу өрөкөн көргөн бойыла,
Көңкөрө кыйа мантады,
Арт кийнинде мултык үниле,
Кызыл каны чачылды.
 Алын колы уурлай берди,
 Алтап, мантап болбоды.
 Ары-бери барып болбой барды,
 Агаш ортозына јыгылды.

1934 јылда.

В. Моможоков

МЕРГЕНДЕ АРГА БАР ЭМЕЙ

Колхозтордын улузы,
Колхозыбысты тыныдалы.
Кар кайылды, јас келди,
Кыра ишке мендейли.
 Аттарыбысты азрап,
 Амыр энчү тургузалы,
 Аш јаманын арулап,
 Артыгынча белетейли.
Јалкуларла тартыжып,
Јаскы ишти баштайлы.
Јаан планды бүдүрерге,
Јакшы јылдыра иштейли.
 Күн Бадыш Сибир крайы,
 Күндүлү сыйды алган эди.
 Уйатка түжүп калбаска,

Ударный болып иштейли.
Жаан иштерди бүдүргөн учун,
Жаан кайралды алган эдик,
Жаан атту болбос учун,
Жакшы мергендү иштейлик.
Ойрот-Хакас мөрөйлүлөр,
Олордон кемзи жөнбөгөй?
Ойрот колхозчылар күжүренигер,
Иште мергенчил арга бар эмей.
Кулак байга мекелетпей,
Күн тоозына иштейли.
Кара тобракты антаралы,
Кылгалу ашты чачалы.
Ак жаланды тартарга,
Күчтерибис чоң болзын.
Келер жылда жадарга,
Аргалу жадын ол болзын.

Куйум.
1934 жыл.

Ч. Чунижееков

КӨКӨӨШ

Ада өбөкөдөн бери,
Анканду ашту иштейтенибис.
Айры кайыннан жаңдап эткен,
Андазын салдала сүрөтенибис.
Жер жакшызын талдап сүргөндө,
Жерге терен кирбейтен.
Жерге салган ажыбыста,
Жеткил жакшы болбойтон.
Аттарыбысты аргызып,
Анан мынан каптырып,
Арба чачып салганда,
Ачогот барып базатан.
Көк борозы терлегенче,
Көкөш өбөгөн иштеп жадатан;
Көксү одылганча иштезеде,
Көдүрө курсагына жетпейтен.
«Тенеридеги кудайга» иженип,
Терендеде жерди сүрбейтен,
Терлеп шыралап иштезеде,
Топчы башту аш бүдетен.
Солок сүрөрин билбес керегинде,
Солоктоп кыра сүрбейтен.

Сондодып јаскыда иштеп салганда,
Сооко тонып өлүп калатан.
Күзүле јерди түртүп койгондо,
Кур өлөн базып баратан.
Күс өйи једип келгенде,
Көрөр ажы јок болотон.
Кылгалу ашты иштепте турза,
Кыжына јиирге јетпейтен.
Кызыл јажыдын јиинип јада,
Курмак байларга иштейтен.
Јутпа байларга иштеп турза,
Јулу тоны јок болгон.
Ачу тери адып-та турза,
Ага-байлар килебейтен.
Көзинин чогы чыга бергенде,
Көмө базып сүрүп ийетен.
Боро көкшүн боло бергенде,
Бозогозына јууктатпайтан.
Көк јаланды иштеп жүретен,
Көкөөштин жүрүми ондый болгон.
Јоон мойнду байга бийлеткен,
Јоктудын жүрүми ондый болгон.
Ада эненин јажы өткөн,
Айдары јок жылдар болды.
Андазын салда таштала берген,
Анын ордына трактор келген.

ЖАҢЫ КОЖОНДОР

Иван Эдоков

КЫЗЫЛ ЧЕРҮНИН КОЖОНЫ

Беш адар мылтыгыбыс,
Бежен муннан көп эмей.
Буржуй келзе адатан,
Бистин черү көп эмей.
 Алты карыш үлдүбис,
 Алмаз ошкош курч эмей.
 Албатынын кызыл черүзи,
 Аргалу омок бек эмей.
Кара тайга минеле,
Кајулада јелерибис,
Капиталистар келгежин,
Как мандайга адарыбыс.
 Јееренибиске минеле,
 Јерибиске јелерибис.
 Јутпа байлар келгежин,
 Литке мойнын үзерибис.
Кызыл черү болорго,
Албатыбыс тазыгар.
Ачап јаман буржуйлар,
Айдары јокко јалтанар!..

1927 јыл.

П. Кучыйак

КОЛХОЗЧЫЛАРДЫН КОЖОНЫ

(Серемјилү кожон)

Комургај бажы не чолтык,
Койон кыйган болбос по?
Колхозтын ижи не ујан,
Кулактар кирген болбос по?
 Балтырган бүрү не сары,
 Корон чалын түшкен бе?
 Мал өзүми не тутак,
 Байлар колы тийген бе?

(Колхозты тыныдар кожон)

Эмдик атка не керек?
Ээр үйгени бек керек
Өмөлүк журтка не керек?

Большевик башчы оо керек.

Калтар атка не керек?
Кайыш колон бек керек.
Колхоз журтка не керек?
Коммунист башчы оо керек.

Коныр тайга минерде,
Алтын түги сынбазын.
Колхоз журттын ичинде,
Кулактар жыды жок болзын!

Кара тайды мингежин,
Күмүш түги сынбазын.
Коммунизмга баргажын,
Байлар жыды жок болзын.

(Ижемјилү кожон)

Јалбырагы түшкен агаштар,
Кургап калар дебегер.
Колхоз журты байлар жок,
Түреп калар дебегер.

Аркадан өскөн агаштар,
Чирип калар дебегер.
Артель журтта байлар жок,
Аштап калар дебегер.

Буру түшкен агаштар,
Јай келгежин бүрленер.
Јутпа байлар јогына,
Јуртыбыс бистин јаранар!

Аркадан өскөн агаштар,
Төзинен ала корболоор.
Ачап байлар жок болзо,
Јүрүмибис бистин јаранар.

Ойрот-Тура,
1934 жылда.

Ј.М. Чаминов

КЫЗЫЛ ЧЕРҮГЕ БАРАР КОЖОН

Кара тайды минерде,
Кайыш колон бек болзын.
Кызыл черүге барарда,
Карыгыжы жок болзын!

Сары тайды минерде,
Сантыргазы бек болзын.
Совет журтты коруурда,

Санааркажы јок болзын!
Өлөн баштай өрт күйзе,
Өчүреелик, нөкөрлөр!
Өскө каанан јуу келзе,
Јалтанбайлык, үрелер!
Барга өлөнө өрт күйзе,
Өчүреелик, нөкөрлөр!
Башка каанан јуу келзе,
Бажын тозоок, үрелер!

1934 јылда.

ТӨЖЛӨЙ ЛЕ КАРМАН БАНДИТКА КАРШУ КОЖОН

Төрт өзөкти керийтен,
Төнөн тайда туйгак јок.
Төстү Совет-ле јуулашкан,
Төжилейдин јыды јок.
Канча өзөкти кериген,
Кара тайда туйгак јок.
Канча јылга јуулашкан,
Карман бийдин јыды јок.

Кулады
1934 јылда.

Т. Кудачин

КУЛАДЫ КОММУНАЗЫНА МАК КОЖОН

Кайын агашка не керек?
Кайра тартар бұр керек.
Колхозыбыска не керек?
Канча жүзүн мал керек.
Јаш агашка не керек?
Јажыл торко бұр керек.
Јаш бойлорыбыска не керек?
Јакшы колхоз јурт керек.
Сары тайды минеле,
Тең желеелик, нөкөрлөр!
Социализма јолына,
Тең баралык, үрелер!
Кара тайды минеле,
Тең желеелик, нөкөрлөр!
Коммунизма јолына,
Тең баралык, үрелер!
Комургайдын ичине,
Конгыс кирип калбазын.

Колхозыбыстың ичинде,
Којойым байлар јок болзын!
Балтырганның ичине,
Бака бадып, кирбезин.
Колхоз болгон јуртыбыста,
Кулак байлар јок болзын.

Узун агаш кезеле,
Улап тура эдеели!
Јаш агаштаң кезеле,
Јараш туралар эдеели!

Кулады
1934 јылда.

Ч. Чунижеков

СОВЕТТИҢ ИЙДЕЗИ

(Кожон)

Соок темирди кызыктап,
Ак јалбыштың ийдези.
Социализма баштаган,
Советтердин ийдези!

Тон темирди кайыткан,
Домна печке изүзи.
Озогы јанды јок эткен,
Октябрдың шылтуузы.

Сопок өдүк јок болзо,
Баспас эдибис таш јерге.
Советтерис јок болзо,
Ойнобос эдибис бу јерге.

Маак өдүк јок болзо,
Баспас эдибис бу јолго.
Большевиктер эмес ол болзо,
Ойнобос эдибис бу јерге.

Ойгор Сталин јок болзо,
Оппортунистар кайдан јоголзын.
Ойгор партия јок болзо,
Социализманы кем этсин.

Кара тайым јок болзо,
Канат кайдан ол болзын.
Коммунист партия јок болзо,
Коммунизманы кем баштазын.

Ойрот-Тура
1934 јылда.

ЛЫРГАЛ БИЧИКТЕ

Јанар куштын уйазы,
Јаш агаштын бажында.
Јаан јаштын јыргалы,
Јараш бичик ичинде.

Учар куштын уйазы,
Узун агаш бажында.
Канча јоннын јыргалы,
Кызыл бичик ичинде.

Колхоз јурттын јазалын,
Јарандырап бичигис!
Коштой отурган балдарды,
Ўредетен бичигис!

Караңуйды јарыткан,
Кара чоокыр бичигис!
Капитал јуртын чачарга,
Болуш болор, бичигис!

Чолушман
1934 јылда.

КҮҮК

Јаш агаштын будагын,
Јайа баскан эдил күүк.
Јаш өскүрүм уксын деп,
Јайканып эткен, јараш күүк.
Огош корбо будакты,
Ээлте баскан, јараш күүк.
Огош балдар уксын деп,
Ойноп эткен, јараш күүк.

Јаскы кўндер келерде,
Јараш күүкти сакидым.
Јараш кожонгын угарга,
Отуруп болбой сакидым.
Арка јерде эдерде,
Јаңыланган үнүн јараш.
Ай канадын јайа тудуп,
Учуп јүрген бойын јараш.

Чолушман
1934 жылда.

П. Кучыйак

РЕВОЛЮЦИОННЫЙ КОЖОНДОР

(Жазап бичиген).

Терен суудын балыгын,
Терип туткан бис кандый!
Тестейшкен байларды,
Тепсей баскан бис кандый!

Карануй суудын балыгын,
Кармактап алган бис кандый!
Карды ачап байларды,
Кайра баскан бис кандый!

ОЗОГЫ БАТРАКТАРДЫН ЭМДИГИ КОЖОНЫ

(Жазап бичиген).

Кара кулун јаш тушта,
Јойу базып јүргенибис.
Каанын јаны ол тушта,
Камчыладып јүргенибис.

Сары кулун јаш тушта,
Јойу базып өскөнибис.
Совет башкару јок тушта,
Јалга тенип өскөнибис.

Кара кулун ат јектен,
Минип алып јелелик.
Каанын јаны чачылган,
Колхозко кирип јыргайлык.

Сары кулун ат јектен,
Салдаа јегип иштейлик.
Советтерибис бектешкен,
Санаа омок јүрелик.

ЛЕНИНГЕ МАК КОЖОН

(Жазап бичиген).

Салам төзин тенг кескен,
Машинанын күчи эмей!
Советтерди төзөгөн,
Сүмелү Ленин күчи эмей.

Комургај төзин тенг кескен,

Колдо салда кўчи эмей.
Коммунизма баштаган,
Кайран Лениннинг кўчи эмей.

БИЧИКЧИ БОЛГОНЫНА СЎТЎНГЕН КОЖОН

(Жазап бичиген).

Кара чоокыр бичикке,
Тен ўўренелик нөкөрлөр!
Коммунизма жолына,
Тен баралык ўрелер!
Кызыл чоокыр бичикти,
Төн билели, нөкөрлөр!
Колхоз журттын жолынча,
Тен баралык ўрелер!

КОМСОМОЛДЫН КОЖОНЫ

(Жазап бичиген).

Кайын агаштын будагы,
Касталганча сынза торт!
Комсомолдын жанынан,
Айрылганча өлзө торт!
Культурный жадынга,
Мөрөйлөжип баралык!
Сары тайды минеле,
Салкын кептү желелик!
Социализма журтыска,
Сондоп артпай иштейлик!
Адыбыска жегерге,
Абра-чанак бар эмей.
Ак-йаска учарга,
Аэроплан (кужус) бар эмей.
Автобуска отурганыбыс,
Ишмекчи класстын шылтуузы.
Автономный жатканыбыс,
Октябрдын шылтуузы.
Төнөн тайга минеле,
Төстөк жерге желелик!
Төнөш бажында от тудуп,³
Тура-түжүп көрөөлик!
Jeерен атка минеле,

³ Электрический жарыткыш

Јергележип јелелик!
Телефонды соголо,
Эрмектежип алалык!

Ф. Шабураков

КУЛАКТЫҢ КУРУГАНЫ

Кулагында кутукту,
Кула дейдин сүрлүүн!
Кулак тазылын кургактап,
Коммунист партиянын чүмдүүн!

1934 жылда.

Санадында сарылу,
Сары тайдын сүрлүүн!
Самтар јоктууды өрө тарткан,
Совет башкаруунын күчтүүн!
Кудай болгон кулактар,
Куруп калды үргүлјее.
Кулда јүрген кол-күчтүлер,
Јыргаар болды үргүлјее.

*Роза Сүрүлева*⁴

КЫС БАЛДАРДЫҢ КОЖОНЫ

Ой адалар, энелер,
Ой адалар, энелер} (эки катап)
Озогынын калдыгы.
Каннын јангы тужунда,
Каннын јангы тужунда} (эки катап)
Калындап јиген бедигер!
Советтерис токнаган,
Советтерис токнаган} (эки катап)
Садып јиирге санабагар.
Кыстар бисти кооруган,
Кыстар бисти кооруган} (эки катап)
Коммунист партиябыс бар эмей.
Балдар бисти кооруган,
Балдар бисти кооруган} (эки катап)
Башкаруус Соведибис бар эмей.

⁴ Нөкөр Сүрүлева Капшаай (СПШ үүренерде Роза, деп ат берген) карануйда өскөн кыс балдардан эн озо комсомолго киргени болгон. Озогы јанды јаратпай үнүн өрө көдүрген эди. Роза СПШ-на үүренип божойло, чемет оорудан өлди, је онын кожоны качанда өлбөс.

Кыстар бистин тудунган,
Кыстар бистин тудунган} (эки катап)
Кызыл мааны темдек бар!

1927да.

П. Кучыйак

АЙУ АНДАГАНЫ

Тандайланып таң көрүнди.
Уйкудан анчы ойгонды.
Алты кырлу мултыгын,
Жазап аяктап көрди.
Кеден конычту женил өдүгүн,
Алган бойынча түрген кийди.
Кедери турган бийик тууга,
Эрте чыгарга мендеди.
Куулды одынын ичкери салды,
Кызыл жалбыжын чөйүлтүп ийди.
Куулы чөйгөнине чайды асты,
Бачым кайнаарын сакый берди.
Чөйгөндө чай кайнаганча,
Анчынын санаазы токтобой турды.
Алтын түктү айу көрөргө,
Болчок жүреги согылып турды.
Алты кырлу мултыгын,
Анчы колына алды.
Айуга туштаза жалтанбаска,
Адым тарыла октоп алды.
Бийик туудын бажынан,
Таң жаркыны өңөлөп келди.
Мееске барып одорлоорго,
Айу өрөкөн өндөйип турды.
«Чалын-сууга уймалбаска,
Меесте өлөн тайызак болор.
Жакшы амтанду курсактын көби,
Чымалынын журтында болор» - деп.
Айу жадыннан туруп,
Араай билдиртпезинен чөйө басты.
Агаштын ортозынан аяктап көрди,
Анчыга учражарын билбеди.
Чөйгөндө чай кайнады,
Мендеп анчы ичип алды.
Алты кырлу мултыгын алып,
Айу андаарга мендеп турды.
Эки эдекти кайра кыстанып,
Анчы түргендеп базып ийди.

Эки колдын шыкшыдына,
Түрген једерге сананып алды.
Анчынын буды јерге тийбей,
Азий комургайды сый баспай,
Чеберленип базып ийди,
Кара тери тоолонуп келди.
Алтын түктү айу өрөкөн,
Агаштар ортозынан чыгып басты.
Таскыл мееске једерге,
Тамажын көдүрүп базып ийди.
Бийик кырлар бажына,
Күн жаркыны чарчады.
Бистин анчыдан озолоп,
Мееске айу јетти.
Кара тамажын јайа тудуп,
Эзinen јытты шинжилеп турды.
Канду тынына јаман болорын,
Бүгүнгү күнде ондободы.
Јадыктарды антарып,
Курт-конгысты тере берди.
Чымалынын уйазынан,
Чын курсакты јуда берди.
Эки тизези мукурылган,
Анчы кырга чыгып келди.
Эки јаактан аккан тери,
Јерге түжүп тамчылай берди.
Бычак алтынан бажын көдүрүп,
Таскыл меести шинжилей берди.
Айу өрөкөнгө сестирбеске,
Јүрек согыжын базынып турды.
Јерден өзүп тургандый,
Анчы эмештен өндөйип келди.
Айудын кайда јүргенин табарга,
Эки көзин албай көрди.
Јаан саат болбоды,
Јадык кодорылган табыш угулды.
Көдүрүлүп келген анчыбыс,
Көнкөрө јерге јабызады.
Айудын бүдүжүн көрбөй туруп,
Анчынын санаазы карыктанды:
«Айылымдагы үй кижим-ле,
Јакшылажып алзам кайдат» деди.
Анча-мынча болбой туруп,
Экинчизин јадык быјырт этти.
Анчынын эки көзи болзо,
Јымылганы билдирбей калды.
Эттин соогы јайылган соондо,

Анчынын сагыжына киргени:
Озодо айткан јаан улустын,
Ўлгер учурлу сөзи болды.
«Ат өлбөскө алтын-ба?
Эр өлбөскө мөнкү-бе?
Аттын сөөги алтай талдап жадар-ба?
Эрдин сөөги јер талдап жадар-ба?»
Кату сагышты сананып,
Катап анчы өрө өңдөйди.
Бир өлүден өзүп жадып,
Таскыл меести илелеп алды.
Араайынан көрүп турза,
Алтын түктү айу өрөкөн,
Алаканына чымаалыны сыралтып,
Алтон муннан јудуп отурды.
«Акыр болор тойдым» деп,
Айдар кирези јок турды.
Адар јерин шиндеп турза,
«Ураак» деп айтпас болды.
Эки колын бектеп тудуп,
Окту мултыгын көдүрди.
Јаагына јаба тудуп,
Мажызынан тарткан турды.
Айу өрөкөн отурган јерине,
Айдары јок кыйгырып жыгылды.
Алтын түктү айу өрөкөннин,
Эт јүреги кезиле берди.
Алаканына јуулган көп чымалы,
Айрылып ойто јангылады.
«Аткан огын јаспазын» - деп,
Анчынын ийдезин макталаады.
Айу өрөкөннин жыгылганын,
Анчы лаптап көрүп алды.
«Атаазына барып дезен,
Адыш менде турбай!» деди.
«Алтон муннан тындуларды,
Өлүмнен мен айрыдым.
Өзөктө јаткан пром колхозко,
Јөөжони мен таптым!» - деди.

1934 жылда.
Ойрот-Тура

БАЖАЛЫКТАРЫ.

Стр.

1. Кире сөстін ордына _____	3
-----------------------------	---

I. ОКТЯБРЬДЫҢ ЖЕНИЖҮҮ

1. Октябрьдың женижүү _____	9
2. Советти колго алганы _____	12
3. Бандиттарга кару _____	14
4. Тошту жол _____	14
5. Гражданский жуу _____	18
6. Ленинның жогына _____	21
7. Башчыбыстың жогына _____	22
8. Болот-Баатыр _____	26

II. Совет Ойроттын 10 жылы

1. Ойроттын он жылына _____	31
2. Озогызы ла эмдигизи _____	33
3. Үй улустың эмдиги жүрүми _____	34
4. Жаналиф _____	35
5. Эре Чуй _____	38
6. Уткуул _____	39
7. Ойрот комсомолдорының он жылына _____	41
8. Комсомолго киргеним _____	44

III. Колхоз жазалы

1. Бригадир _____	49
2. Колхозто жайгы күн _____	53
3. Конюх _____	55
4. Көгөлүш _____	57
5. Комсомол Күндүлей _____	59
6. Мергенде арга бар эмей _____	62
7. Көкөөш _____	64

IV. Яны кожондор

1. Кызыл черүнинг кожоны _____	69
2. Колхозчылардын кожоны _____	70
3. Кызыл черүге барар кожон _____	71
4. Төжлей ле Карман бандитка каршу кожон _____	72
5. Кулады коммуназына мак кожон _____	72
6. Советтин ийдези _____	73
7. Ыргал бичикте _____	74
8. Күүк _____	75
9. Революционный кожондор _____	76

10. Озогы батрактардын эмдиги кожонгы	76
11. Ленинге мак кожон	77
12. Бичикчи болгонына сүгүнген кожон	77
13. Комсомолдын кожонгы	77
14. Комсомолго мак кожон	78
15. Огоош балдарга мак кожон	78
16. Культура	79
17. Кулактын куруганы	80
18. Кыс балдардын кожонгы	81
Айу андаганы	82

Ответственный редактор – И. Аргоков
Техредактор – В. Кобяков

Сдано в производство 22/III-1935г. Подписано к печати 25/VII-1935г.
Формат 62*94 1/32. Тираж 2000. Бум. л. 2 ³/₄. Печ.л. 5/5.
Уч. авт. 4,6. Зн. в бум. л. 118720. Индекс Х-н 4 б.
Изд. № 1266. Заказ № 1064. Новосибирск. Типография № 1.
ЗСКИК. Уполкрайлита № А 31 от 14/III-1935г.

Цена – 2 р.10 коп.
Переплет - 40 коп.

2 салк 50 акча
руб. коп.

НА ОЙРОТСКОМ ЯЗЫКЕ

«РОСТ СОВЕТСКОЙ ОЙРОТИИ»

Сборник стихов начинающих писателей и поэтов
советской Ойротии

ОГИЗ НОВОСИБИРСК 1935